

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Єзерської Наталії Валеріївни «Психологічні чинники суб'єктивного благополуччя підлітків в умовах спеціалізованої школи-інтернату», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Актуальність дисертаційного дослідження Н.В. Єзерської визначається особливим, подвійним, значенням такого психологічного явища як суб'єктивне благополуччя. З одного боку, суб'єктивне благополуччя – це вираження певної підсумкової оцінки, що констатує рівень задоволеності (чи незадоволеності) станом реалізації життєвих планів і завдань, родинних і, ширших, соціальних взаємин. З іншого боку, рівень суб'єктивного благополуччя відіграє важливу роль у проектуванні людиною дальшого особистісного саморозвитку, його напрямку і темпів. У цьому зв'язку значний науковий інтерес становить вивчення суб'єктивного благополуччя підлітків із ознаками обдарованості, які, до того ж, вступають у визначальний період свого розвитку, в період, від якого залежить чи стане обдарованість основою особистісної спрямованості, чи, навпаки, відбуватиметься поступова деградація вже існуючих здібностей і, як наслідок, – втрата обдарованості. Те, що суб'єктивне благополуччя вивчається в умовах закладів інтернатного типу, є також дуже важливим, оскільки дозволяє отримати наукові дані як про індивідуальні особливості адаптованості обдарованої особистості, так і про загальну ефективність елітарного підходу до розвитку обдарованості.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Здобувачка реалізувала традиційний підхід: на основі зробленого теоретичного аналізу літератури з проблеми та проведеного емпіричного дослідження була розроблена й апробована програма соціально-психологічного супроводу обдарованих підлітків в умовах спеціалізованої школи-інтернату з метою підвищення рівня суб'єктивного благополуччя учнів з урахуванням їхнього способу життя та навчання.

У вступі авторка обґрунтовує актуальність дослідження з точки зору його суспільної і наукової значимості. Перераховуються зарубіжні й українські

дослідники, які займалися проблемою суб'єктивного благополуччя; виокремлюються окремі напрямки досліджень, що є дотичними до проблеми розвитку обдарованої особистості. Виокремлюються також і напрямки досліджень обдарованої особистості та деякі аспекти персонології, для яких феномен суб'єктивного благополуччя може виявитися евристичним. Окреслюється коло наукових проблем, які ще не вирішені, але можуть вирішуватися у просторі зазначених підходів.

У першому розділі дисертації «Теоретичні основи суб'єктивного благополуччя учнів підліткового віку» розкрито зміст основних понять – «суб'єктивне благополуччя», «обдарованість»; проаналізовано соціальні та індивідуально-психологічні чинники суб'єктивного благополуччя підлітків з точки зору гедоністичного й евдемоністичного підходів; подано й описано теоретичну модель суб'єктивного благополуччя учнів. Продуктивним є підхід здобувачки до розуміння й трактування суб'єктивного благополуччя як системного утворення особистості підлітків, що позначає задоволеність життям і проявляється у самореалізації, усвідомленій автономності та високому рівні адаптації.

У другому розділі «Емпіричне дослідження суб'єктивного благополуччя обдарованих підлітків» викладено авторське обґрунтування методики і програми емпіричного дослідження, окреслено основні етапи роботи, описано критерії, які лягли в основу відбору досліджуваних, подано результати аналізу складників суб'єктивного благополуччя підлітків, а також кореляційних зв'язків між ними. У цілому аналіз показує, що до програми емпіричного дослідження включено методики, що є релевантними для діагностування показників, що вивчаються. Окремо хочеться відзначити використання здобувачкою психологічного інструментарію, розробленого вітчизняними психологами. Зокрема, для визначення рівня особистісної адаптованості школярів використано методику А. Фурмана; для вивчення загальної емоційної спрямованості особистості – методику Б. Додонова.

Цікавими з точки зору психологічної практики є результати дослідження суб'єктивного благополуччя обдарованих підлітків, що навчаються в спеціалізованій школі-інтернаті. Здобувачка встановила важливу роль у

становленні цього феномену таких психологічних чинників як низький рівень загальної тривожності, високий рівень самоактуалізації та переважання альтруїстичної емоційної спрямованості особистості.

У третьому розділі «Програма соціально-психологічного супроводу обдарованих підлітків в умовах спеціалізованої школи-інтернату» описано особливості психологічного супроводу обдарованих підлітків на рівні консультування та психокорекції, а також на рівні соціальної взаємодії в учнівських групах.

Позитивним є те, що здобувачкою детально описано розроблену програму супроводу, подано й проаналізовано результати динаміки контрольованих показників у ході її впровадження. За результатами впровадження програми дисертанткою встановлено, зокрема, позитивні зрушення на рівні розвитку особистісної адаптованості й автономії досліджуваних, підвищення впевненості обдарованих підлітків у власних можливостях.

Наукові положення і висновки дисертаційного дослідження повно і всебічно висвітлені в опублікованих Н.В. Єзерською працях, перелік яких подано в дисертації й авторефераті. Зміст автореферату відображає основні положення дисертації.

Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави стверджувати, що дисертантка проявила сміливість у постановці проблеми дослідження та пошуках шляхів її розв'язання. Відзначаючи це, водночас вважаю за доцільне висловити дисертантці деякі зауваження, побажання і пропозиції, які стосуються теоретичного аналізу, методики дослідження й аналізу отриманих даних, грамотності й оформлення роботи.

1. У тексті дисертації мені не вдалося відшукати переконливі аргументи на користь того, чому в теоретичній моделі емоційна спрямованість відноситься не до мотиваційної сфери, як це традиційно робиться, а до соціально-поведінкової сфери підлітків. Автономність же, яку можна було б віднести до соціально-поведінкової сфери, дисертантка відносить до мотиваційної.

2. На мою суб'єктивну думку, у роботі не завжди простежуються причинно-наслідкові зв'язки між визначеними дисертанткою чинниками і

суб'єктивним благополуччям, відтак, при читанні тексту вони сприймаються скоріше як показники, а не як чинники.

3. У рубриці «Методи дослідження» дисертантка описала які саме математико-статистичні методи і для вирішення яких задач було застосовано. Незрозуміло, чому цей алгоритм не було застосовано до психодіагностичних методик. На мою думку, було б доцільно саме у цьому місці навести перелік методик у зв'язку із задачами, які мають вирішуватися з їх допомогою.

Вважаю, що, досліджуючи суб'єктивне благополуччя, дисертантка могла б застосувати методи, спрямовані на розкриття його суб'єктивної семантики. Застосування ідеографічних технік могло б збагатити дисертацію даними про унікальність кожної обдарованої особи.

Зауважу, що у додатках деякі опитувальники подано іноземною (російською) мовою, що не узгоджується з основними принципами психодіагностики. Не можу не згадати і вади в інструкції до опитувальників: «Просимо заповнити декілька тестів» (с. 232 дисертації).

4. До недоліків в оформленні тексту можна віднести невиправдану схильність дисертантки до антропоморфізму. Доволі часто трапляються конструкції на зразок «мета ставить завдання...», «підходи намагаються дати відповідь...», «евдемоністичний підхід акцентує увагу...» тощо. Краще було б вживати або безособові звороти на зразок «для досягнення мети було поставлено такі завдання», або ж застосовувати такі конструкції, які вказують на осіб, що розробляють окремі напрямки й підходи, а саме: «дослідники, які є прибічниками зазначеного підходу, намагаються відшукати відповідь...», «представники евдемоністичного підходу акцентують увагу...».

Деякі твердження дисертантки виглядають як оцінні судження, що виходять за межі наукової стилістики. Наприклад, «найбільш адекватною моделлю благополуччя, на думку дослідників, є шестикомпонентна теорія К. Ріфф,» (с. 6 автореферату). Імена дослідників тут не наводяться, а конструкція «найбільш адекватною моделлю» містить підтекст, який вказує на те, що всі інші моделі є не зовсім «адекватними».

Зроблені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки роботи, яка має вагомe теоретичне та практичне значення. Сформульовані в результаті дослідження теоретичні положення розширюють та доповнюють наукові уявлення про особливості суб'єктивного благополуччя інтелектуально обдарованих підлітків. Здобувачка проявила сміливість і оригінальність у розробці складної наукової проблеми і отримала цікаві теоретичні узагальнення, підкріплені емпіричними даними.

Дисертація «Психологічні чинники суб'єктивного благополуччя підлітків в умовах спеціалізованої школи-інтернату» в цілому відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами, внесеними відповідно до постанов Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та №567 від 27.07.2016 р.), які висуваються до кандидатських дисертацій, і відповідає профілеві спеціалізованої вченої ради К 26.133.04, а її авторка – Наталія Валеріївна Єзерська – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, професор,
завідувач лабораторії психології обдарованості
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПНУ

О.Л. Музика

